

УДК 378.147

Власенко О. М.

СИСТЕМА ГРОМАДЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ: КОНСТАТУВАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

У статті автор наголошує на необхідності дослідження динаміки системних змін у процесі формування громадянських цінностей школярів у період трансформації суспільства. Автор досліджує процес формування громадянських цінностей школярів в освітніх закладах, чинники впливу зростання громадянських цінностей школярів; розглядає аспекти громадянського виховання в умовах гуманізації освіти; визначає характерні особливості процесу формування активної громадянської позиції в освітньому середовищі навчального закладу. Автор зазначає, що нині загальноновизнана необхідність громадянського виховання молоді забезпечить залучення особистості старшокласника до соціуму, дасть молодій людині конкретну суму знань, сформує ціннісні пріоритети, створить можливості для набуття певних особистісних якостей. Розробка єдиної державної політики в галузі громадянської освіти та виховання, загальнонаціональної мети й громадянської ідеології консолідує українське суспільство на основі загальнонаціональних і громадянських цінностей.

Ключові слова: громадянське суспільство, громадянськість, громадянська освіта, громадянське виховання, активна громадянська позиція, громадянські цінності, школярі, освітній заклад.

Натепер громадянська освіта в освітньому закладі має бути спрямована на формування громадянської компетентності особистості як сукупності готовності і цінностей, що дають змогу молодій людині активно, відповідально та ефективно реалізовувати весь комплекс громадянських прав й обов'язків у демократичному суспільстві, застосовувати свої знання й вміння на практиці. Людина реалізує себе як громадянин через входження до світу громадянських цінностей, через процес становлення ціннісних орієнтацій, інтеріоризацію громадянських цінностей суспільства, створення ціннісного "образу світу", формування ціннісного ставлення до явищ навколишньої дійсності, самопізнання і самооцінку, ієрархізацію системи громадянських цінностей особистості.

Проблема системи громадянських цінностей, громадянськості, активної громадянської позиції розкрита у низці досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців: І. Бех, Н. Бібік, Л. Божович, Г. Васьківська, О. Дем'янчук, Н. Дічек, М. Євтух, М. Едвардс, В. Кузь, О. Любар, М. МакКензі, Р. Манк, О. Пометун, М. Стельмахович, О. Сухомлинська, В. Сухомлинський, К. Чорна, М. Чепіль та ін.

Мета статті полягає в аналізі стану сформованості системи громадянських цінностей старшокласників.

Громадянські цінності, як одне з особистісних новоутворень, виражають свідоме ставлення особистості молоді людини до соціальної дійсності, визначають мотивацію її поведінки та культуру поведінки. Під громадянськими цінностями ми розуміємо аксіологічне ставлення особистості до демократичних ідеалів громадянського суспільства, яке знаходить свій вияв у свідомому, емоційному сприйнятті, переживаннях, у потребах реалізації своїх вчинків за різних умов власної соціально важливої діяльності.

Особливість предметів гуманітарного циклу передбачає інтерпретацію інформації так, щоб вона впливала на розвиток індивідуальності дитини, заохочувала пошук мети навчання, тому результатом буде формування внутрішньої цілісної теорії світу [2; 3], створення власної картини суспільства та моделі поведінки в процесі вивчення української мови, історії, української та зарубіжної літератур, іноземних мов, які забезпечать ставлення до патріотизму, потреби в суспільно корисній праці, відповідальності, поваги до інших, толерантності як до системи громадянських цінностей, тим самим здійснюючи інформаційно-пізнавальну (фіксація в свідомості старшокласника та збереження інформації про цінності), емоційно-мотиваційну (відображення емоційного сприйняття знань про громадянські цінності, їх усвідомлення), практично-прогностичну функції, які відображають найважливіші зв'язки між ставленням дитини до цінності та особистістю старшокласника.

У змісті громадянської освіти виділяють такі змістові лінії: громадянські знання (права людини та громадянина, управління державними справами, захист громадянських прав); досвід участі молоді у формуванні та реалізації державної та регіональної політики, вирішенні питань місцевого значення, процесах прийняття рішень на різних рівнях; відповідальне ставлення до своїх обов'язків; громадянські цінності та якості, притаманні громадянину демократичного суспільства.

Визначаючи критерії та показники сформованості системи громадянських цінностей старшокласників, ми спиралась на розробки Г. Васьківської, О. Локшиної, С. Сисоевої та ін., які під критеріями розуміють ознаку, на основі якої здійснюється оцінка досліджуваного об'єкта, явища, що визначає реальний стан, рівень сформованості об'єкта.

Успішність формування громадянських цінностей старшокласників багато в чому залежить від громадянської спрямованості, світоглядної позиції старшокласників, що проявляється в духовних і соціальних потребах, мотивах поведінки, психологічних установках, інтересах, ідеалах тощо [5; 6]. Спрямованість на громадянські ідеали створює основу для формування особистісних якостей старшокласників. Між спрямованістю та якостями є взаємозв'язок й взаємозалежність, оскільки розвиток особистості відбувається під

дією власної діяльності. Звідси головною умовою для досягнення поставлених цілей освітнього процесу в контексті формування громадянських цінностей старшокласників є включення старшокласника в діяльність, враховуючи його можливості та здібності.

Мотиваційний компонент забезпечує ініціацію процесу самовизначення та динаміку його розгортання. Важливим складником мотиваційного компонента є комплекс мотивів, цінностей та настанов, що утворюють громадянську спрямованість особистості, – ставлення до активної громадянської діяльності, наявність інтересу до змісту громадянської діяльності, широта інтересів та їх творчий рівень, домінування цінностей та ідеалів. Основним мотивом громадянського розвитку є реалізація старшокласника в активній громадянській та соціальній діяльності як творчої особистості. Серед інших мотивів можемо виділити здобуття нової інформації, особистий розвиток, самовираження та самоствердження, досягнення соціального успіху, тому, відповідно, ставлення до навчальної діяльності буде також неоднаковим [1]. Мотиваційно-цільова функція процесу формування громадянських цінностей старшокласників забезпечує створення мотиваційного середовища, яке спричиняє позитивний вплив на молоду людину, спонукає її до здійснення вчинків, спрямованих на самовдосконалення. Мотиви взаємозумовлюють цілі та потреби молодої людини.

Мотиваційний критерій визначають такі показники: спрямованість на самопізнання, самовираження в громадянській діяльності; усвідомлення потреби реалізувати власні потенційні можливості у суспільстві; наявність інтересу та бажання актуалізувати та реалізувати здібності; прагнення до реалізації цілей, власного активного потенціалу; прагнення до успіху шляхом самовизначення, самоствердження в цьому виді діяльності; прагнення до самовиховання. Змістові характеристики визначаються стійкістю, інтенсивністю, вираженістю.

Важливу роль відіграє когнітивний компонент, який передбачає формування знань про економічні, політичні, соціальні особливості українського суспільства, проблеми навколишнього середовища та етики. Когнітивний компонент визначає зміст спрямованості особистості, її світогляду, філософії життя, уявлень про навколишній світ, інших осіб та себе [7; 8]. Знання – відображення людиною об'єктивної дійсності у формі фактів, уявлень, понять і законів науки. Відповідно, засвоюючи знання та оперуючи ними, старшокласники освітнього закладу усвідомлюють важливість громадянської активності, за відповідних умов застосовують громадянські якості для реалізації власних потреб, інтересів, внаслідок чого в них формуються вміння. Таким чином, знання є важливим показником когнітивного компонента, оскільки служать основою формування громадянської діяльності.

Когнітивний критерій передбачає: оперування поняттями “цінності”, “громадянські цінності”, “громадянська спрямованість”, “громадянська активність”; розуміння сутності, особливостей громадянської діяльності в суспільстві; здатність до процесу самопізнання – самоспостереження, самоаналізу, самооцінювання; усвідомлення значущості громадянської діяльності для особистості; знання цілей, цінностей та пріоритетів для розвитку власної системи громадянських цінностей.

Одним із важливих компонентів формування системи громадянських цінностей особистості є діяльнісний, який передбачає реалізацію у поведінці старшокласника громадянських цінностей у формі громадянських ідеалів, цілей й норм життєдіяльності. Старшокласник завдяки громадянській діяльності отримує можливості для задоволення потреб, розвитку інтелекту й здібностей, реалізації власних інтересів, нахилів, уподобань, тобто забезпечує громадянську самореалізацію у суспільстві.

Діяльнісний критерій передбачає вміння визначати цілі, планувати власну громадянську активність для досягнення результату; здатність до самоствердження відповідно до цінностей, інтересів; здатність досягати успіху; вміння критично оцінювати досягнення; готовність до свободи вибору та вираження індивідуальності.

Варто зазначити, що для формування системи громадянських цінностей старшокласників важливе значення мають власні емоції та почуття, які є виявом громадянської свідомості та спрямованості особистості, віддзеркалюють її ставлення до соціальної дійсності, до самої себе та результатів власної діяльності.

Тому одним із важливих критеріїв сформованості системи громадянських цінностей особистості є емоційно-вольовий: наполегливість у саморозвитку; наявність позитивних емоційних станів, відчуття внутрішнього комфорту, рішучість, цілеспрямованість, самостійність, активне сприйняття громадянської позиції, вміння робити особистісний вибір.

Важливим складником структури процесу формування системи громадянських цінностей є рефлексивний. Рефлексивний критерій визначаємо як складник процесу формування системи громадянських цінностей старшокласників, змістовими характеристиками якого є наявність адекватної самооцінки, самоконтролю; здатність до самовизначення, самовдосконалення, саморозвитку; здатність до аналізу й оцінювання громадянської активності.

У результаті проведення констатувального експерименту серед старшокласників освітніх закладів було з'ясовано, що школярі часто відчують труднощі у встановленні соціальних контактів з людьми, перед великими аудиторіями почуваються незатишно, часто опиняються в незручних ситуаціях, практично завжди стоять осторонь від колективу або групи, не можуть знайти взаєморозуміння з іншими категоріями людей, більшість із них віддають перевагу самотійному виконанню будь-яких завдань, ніж спільній праці, не завжди розуміють прояви емоцій у вчинках інших.

Емпатія є важливим засобом формування системи громадянських цінностей особистості, оскільки сформована емпатійність визначає можливості людини у встановленні та підтримці контактів у спілкуванні,

прогнозуванні поведінки та діяльності людей, а отже, впливає на формування громадянської активності та спрямованості. Цілеспрямованість у громадянській діяльності неможлива без емоційної чуйності, вияву співчуття, співпереживання, уваги до інших людей тощо.

У процесі констатувального експерименту обґрунтовано педагогічні умови, що забезпечать підвищення ефективності процесу формування системи громадянських цінностей, зокрема: створення освітнього середовища (контент навчальних дисциплін сучасного освітнього закладу, громадянське наповнення позаурочної роботи, організацію науково-дослідної та навчально-дослідницької роботи старшокласників, а також різні форми виховної роботи та інформаційні потоки (соціальні мережі, електронне навчання, медiateка та ін.); особливості предметів гуманітарного циклу (інтерпретація інформації з точки зору впливу на розвиток індивідуальності дитини, заохочення формування внутрішньої цілісної теорії світу, створення власної картини суспільства та моделі поведінки в процесі вивчення української мови, історії, української та зарубіжної літератур, іноземних мов, які забезпечать ставлення до патріотизму, потреби в суспільно корисній праці, відповідальності, поваги до інших, толерантності як до системи громадянських цінностей); застосування педагогічних прийомів, які б забезпечували взаємозв'язок навчальної та позанавчальної діяльності; активізацію діяльності органів студентського самоврядування; використання інтернет-ресурсів для забезпечення формування системи громадянських цінностей старшокласників.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у вказаному напрямі. Сучасним випускникам освітніх закладів необхідно бути психологічно й практично готовими до зростаючої соціальної відповідальності за долю країни, самостійності поведінки в межах моральних і правових норм. Освітній заклад має підготувати старшокласників освітнього закладу до проблем суспільства, з якими вони будуть зустрічатися зараз і в майбутньому, – бідність, соціальна нерівність, доступ до охорони здоров'я, освіти й технологій, глобальне потепління, нераціональний видобуток корисних копалин тощо. Тому дослідження старшокласників освітнього закладу як резерву інтелектуальної еліти, а освітнього закладу як шляху його формування набуває особливого наукового й практичного значення в умовах сучасних змін в Україні.

Використана література:

1. Бібік Н. Переваги і ризики запровадження компетентнісного підходу в шкільній освіті / Н. Бібік // Гірська школа Українських Карпат. – 2013. – № 8–9. – С. 26–30
2. Васьківська Г. О. Людиноцентризм як домінанта формування у старшокласників системи знань про людину / Г.О. Васьківська // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 8. – С. 4–8.
3. Васьківська Г. Громадянська освіта у соціально-культурному середовищі села / Г. Васьківська // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2007. – № 22. – С. 94–101.
4. Дічек Н. П. Шляхи утвердження в Україні особистісно орієнтованої парадигми шкільної освіти: психолого-педагогічний аспект // Освітologia: українсько-польський науковий журнал / за ред. В. Огнев'юка, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. – Київ–Варшава : В-во ВП «Едельвейс», 2016. – Вип. V. – С. 140–147.
5. Frye M., Lee A. (Eds.) Character education informational handbook and guide, 2002. Mode of access : <http://www.ncpublicschools.org/charactereducation/handbook/pdf/content.pdf>
6. Saballa M., & Smith, K. Working with children to create policy: The case of the Australian Capital Territory's Children's Plan. In G. MacNaughton, P. Hughes & K. Smith (Eds.), *Young children as active citizens* (pp. 62–76). Newcastle : Cambridge Scholars Publishing, 2008.
7. Hart R. *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. – London : Earthscan Publications, 1997.
8. Kulnych J. No playing the public sphere: Democratic theory and the exclusion of children. // *Social theory and practice*, 2001, 27(2), p. 231–265.

References:

1. Bibik N. Perevahy i ryzyky zaprovadzhennia kompetentnisnoho pidkhodu v shkilnii osviti [The Benefits and Risks of Introducing a Competency Approach in School Education] // *Hirska shkola Ukrainykh Karpat*. – 2013. – № 8–9. – S. 26–30.
2. Vaskivska H. O. Liudynotsentryzm yak dominantna formuvannia u starshoklasnykiv systemy znan pro liudynu [Man-centerism as a dominant in the formation of knowledge about a person in senior pupils] // *Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity*. – 2014. – Vyp. 8. – S. 4–8.
3. Vaskivska H. Hromadianska osvita u sotsialno-kulturnomu seredovyshchi sela [Civic education in the socio-cultural environment of the village] // *Psykhologo-pedahohichni problemy silskoi shkoly*. – 2007. – № 22. – S. 94–101.
4. Dichek N. P. Shliakhy utverdzhennia v Ukraini osobystisno oriientovanoi paradyhmy shkilnoi osvity: psykhologo-pedahohichniy aspekt [Ways of asserting in Ukraine a personally oriented paradigm of school education: the psychological and pedagogical aspect] // *Osvitolohiia: ukraïnsko-polskyi naukovyi zhurnal / za red. V. Ohneviuka, T. Levovytskoho, S. Sysoievoi*. – Kyiv–Warsaw : V-vo VP “Edelweis”, 2016. – Vyp. V. – S. 140–147.
5. Frye M., Lee A. (Eds.) *Character education informational handbook and guide*, 2002. Mode of access : <http://www.ncpublicschools.org/charactereducation/handbook/pdf/content.pdf>
6. Saballa M., & Smith, K. *Working with children to create policy: The case of the Australian Capital Territory's Children's Plan*. In G. MacNaughton, P. Hughes & K. Smith (Eds.), *Young children as active citizens* (pp. 62–76). Newcastle : Cambridge Scholars Publishing, 2008.
7. Hart R. *Children's participation: The theory and practice of involving young citizens in community development and environmental care*. – London : Earthscan Publications, 1997.
8. Kulnych J. No playing the public sphere: Democratic theory and the exclusion of children. // *Social theory and practice*, 2001, 27(2), 231–265.

Власенко О. Н. Система гражданских ценностей старшеклассников: констатирующий эксперимент

В статье автор отмечает необходимость исследования динамики системных изменений в процессе формирования гражданских ценностей школьников в период трансформаций общества. Автор исследует процесс формирования гражданских ценностей у школьников в образовательных учреждениях, факторы влияющие на рост гражданских ценностей; рассматривает аспекты гражданского воспитания в условиях гуманизации образования; определяет характерные особенности процесса формирования активной гражданской позиции в образовательной среде учебного заведения. Автор отмечает, что в настоящее время общепризнанная необходимость гражданского воспитания молодежи обеспечит привлечение личности старшеклассника к социуму, даст молодому человеку конкретную сумму знаний, сформирует ценностные приоритеты, создаст возможности для получения определенных личностных качеств. Разработка единой государственной политики в области гражданского образования и воспитания, общенациональной цели и гражданской идеологии консолидирует украинское общество на основе общенациональных и гражданских ценностей.

Ключевые слова: гражданское общество, гражданственность, гражданское образование, гражданское воспитание, активная гражданская позиция, гражданские ценности, старшеклассники, образовательное учреждение.

Vlasenko O. M. The system of students' civic values: construction experiment

In the article the author emphasizes the necessity of studying the dynamics of systemic changes in the process of formation of students' civic values in the period of society's transformation. The author investigates the process of formation of pupils' civic values in educational institutions, factors influencing the growth of students' civic values; considers aspects of civic education in the conditions of humanization of education; defines characteristic features of the process of forming an active civic position in the educational environment of an educational institution. The author notes that the necessity of young people civic education is now universally accepted, which ensures the attraction of the students to society, gives the young person a specific amount of knowledge, forms value priorities, creates opportunities for acquiring certain personal qualities. The development of a single state policy in the field of civic education, a national goal and a civic ideology consolidates Ukrainian society on the basis of national and civic values.

Key words: civil society, civic education, active civic position, civic values, students, educational institution.

УДК 378.096:004.738.5

Гаврилюк О. Д.

**ВИКОРИСТАННЯ ХМАРО ОРІЄНТОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ
ДЛЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
МАЙБУТНІХ БАКАЛАВРІВ СТАТИСТИКИ:
ПОНЯТІЙНО-ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АПАРАТ ДОСЛІДЖЕННЯ**

У статті наведено понятійно-термінологічний апарат дослідження, розглянуто такі поняття, як хмарні технології, хмарні сервіси, технології навчання, хмаро орієнтовані технології навчання, компетентність, професійна компетентність.

Наведено переваги хмарних технологій, що полягають у динамічності надання обчислювальних ресурсів та програмно-апаратного забезпечення, можливості налаштувати його під особисті потреби користувача. Крім того, доступ до різногалузевих електронних освітніх ресурсів може здійснюватися на спеціально встановленому хмарному сервері або розміщуватися на інших носіях електронних даних, що доступні засобами мережі Інтернет (загальнодоступний сервіс). Виокремлено умови визначення хмарних сервісів. З'ясовано, що до структури професійної компетентності варто віднести: спеціальну, соціальну, особистісну та індивідуальну компетентність.

Ключові слова: хмарні технології, хмарні сервіси, технології навчання, хмаро орієнтовані технології навчання, компетентність, професійні компетентності, бакалаври, статистика.

Для здійснення аналізу досвіду використання хмаро орієнтованих технологій навчання для формування професійних компетентностей майбутніх бакалаврів статистики потрібно здійснити уточнення основних термінів та понять цього дослідження.

Технологію хмарних обчислень всебічно досліджують такі вчені, як: Г. А. Алексанян, В. Ю. Биков, Е. В. Болгова, І. С. Войтович, М. І. Жалдак, О. О. Жугастров, Н. В. Морзе, О. Г. Кузьминська, З. С. Сейдаметова, В. П. Сергієнко, О. М. Спірін, А. М. Стрюка, Н. В. Сороко, Ю. В. Триус, М. П. Шишкіна та інші дослідники. Перспективи розвитку хмарних технологій та сервісів розглядають В. Ю. Биков, Т. А. Вакалюк, О. О. Гриб'юк, М. Ю. Кадемія, В. М. Кобися, С. Г. Литвинова, О. М. Маркова, Ю. Г. Носенко, В. П. Олексюк, І. М. Проценко, Л. В. Рождественська, М. П. Шишкіна та ін. Проблему використання хмарних технологій та сервісів у галузі освіти розкрито у працях Г. А. Алексаняна, Т. А. Вакалюк, О. Г. Глазунової, Ю. Ю. Дюлічевої, Н. О. Дзямулич, О. В. Коротун, А. М. Куха, В. М. Кухаренка, М. В. Попель, М. В. Рассовицької, С. О. Семерікова, О. В. Співаковського, А. М. Стрюка, М. П. Шишкіної та інших.